

УДК 378.014.3

ББК 74.58

Почтовюк А.Б.

**ОСНОВНІ ПЕРЕДУМОВИ РЕФОРМУВАННЯ
СФЕРИ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Кременчуцький національний університет імені
Михайла Остроградського,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра менеджменту,
39600 м. Кременчук, вул. Першотравнева, 20,
тел.: 0986501869,
e-mail: katerinapryakhina@gmail.com

Анотація. У статті розкриті основні кризові явища сучасної вищої освіти та передумови необхідності її реформування.

Мета статті. Реалізація мети зумовлена необхідністю визначення і розв'язання наступної задачі: визначити кризові явища у сфері вищої освіти, що робить необхідним її реформування.

Методика дослідження. Методологічну базу реформування управління сферою вищої освіти склала логіка наукового пізнання реалізації місії вищої освіти в економіці знань. У статті використано такі методи: при висуненні гіпотези про необхідність зміни парадигми управління – апроксимацію та інтенціональне пояснення; логіко-гносеологічний аналіз, алгоритмізацію, узагальнення.

Наукова новизна. Стаття присвячена викладенню методологічних засад реформування управління сферою вищої освіти, суть яких складає комплекс методів, засобів і прийомів наукового пізнання ВО, що дозволяє розв'язати проблему задоволення потреб суспільства, індивідуума, роботодавця та вищого навчального закладу завдяки консолідації їх інтересів. *Удосконалено:* упорядкування явищ, іманентних сучасній ВО, що дозволило з'ясувати передумови необхідності її реформування, які криються у недосконалості інструментів управління цією сферою через ігнорування інтересів усіх зацікавлених сторін.

Практична значущість. Практичне значення одержаних висновків полягає у тому, що результати отримані у ході дослідження доведені до рівня науково-методичних розробок, які у подальшому дозволять консолідувати інтереси держави та сфери вищої освіти.

Ключові слова: держава, вища освіта (ВО), вища школа (ВШ), вищий навчальний заклад (ВНЗ), сфера вищої освіти (СВО).

Pochtovyuk A.B.

**BASIC PRECONDITIONS OF REFORMING OF THE SPHERE OF HIGHER
EDUCATION**

Kremenchuk Mykhailo Ostohradskyi National University,
Ministry of Education and Science of Ukraine,
Department of management,
Pershotravneva str.,20, Kremenchuk,
39600, Ukraine,
tel.: 0986501869,
e-mail: katerinapryakhina@gmail.com

Annotation. The article deals with the major crises of modern higher education and preconditions of the need to reform it.

The purpose. Implementation of goals due to the need and remedy following tasks: identify crisis in higher education, making it necessary reforms.

Methodology. The methodological framework of governance reforms field of higher education was the logic of scientific knowledge realization of the mission of higher education in the knowledge economy. In this article project used methods: when hypothesizing about the need for a paradigm shift in management – approximation and intentional explanations; logical and epistemological analysis algorithmization, generalization.

Scientific innovation. The article is devoted to the presentation of methodological principles of governance reforms in higher education, the essence of which is a set of methods, tools and techniques of scientific knowledge in, allowing you to solve the problem of meeting the needs of society and the individual, the employer and the institution of higher education by consolidating their interests. Improved: ordering phenomena inherent modern PA, which allowed her to find out the preconditions necessary reforms, which lie in the inadequacies of management tools that sector by ignoring the interests of all stakeholders.

Practical importance. The practical significance of the findings is that the results obtained in the study to the level of scientific and methodological developments that will further consolidate the interests of the state and the sphere of higher education.

Keywords: state, higher education (HE), high school (HS), higher education institution (HEI), the sphere of higher education (SHE).

Вступ. Вища освіта має тисячолітню історію, в якій за злетами йшли падіння. Вона є одним із великих досягнень людства і разом із тим, вона постійно зазнає як кількісних, так і якісних змін. Кожна історична епоха робить свій внесок у розвиток цієї сфери, але при цьому вища освіта давно стала каталізатором еволюції матеріальної цивілізації. За останню чверть століття у вітчизняній сфері вищої освіти сталися значні зміни. Вони, з одного боку, відображали процеси, які відбувалися в соціумі, а, з іншого, сфера вищої освіти ініціювала останні соціально-економічні перетворення в українському суспільстві.

Постановка проблеми полягає в визначенні теоретичних і методичних основ для обґрунтування необхідності реформування вищої освіти. В епоху економіки знань розвинені країни прагнуть обрати модель розвитку вищої освіти, яка найбільш повно дозволить задовольнити потреби всіх зацікавлених сторін. Модернізація управління як необхідна вимога реформування вищої освіти припускає зміну парадигми управління. Необхідний новий концептуальний підхід, який дозволить оцінити успішність управлінських дій із позицій реалізації місії вищої освіти.

Реформування управління сферою вищої освіти розглядається на трьох рівнях: національному: М. Гладченко, Д. Дзвінчук, В. Куценко, С. Матієнко, С. Ніколаєнко; регіональному Л. Семів; на рівні навчального закладу В. Бех та Л. Янковська. Реформування управління СВО з орієнтацією на потреби ринку праці знайшло відображення у працях С. Андрійчука, В. Андрущенко, М. Дробнохода, М. Згуровського, О. Соскіна.

Результати дослідження. Для вітчизняної вищої освіти від дев'яностих років минулого століття до теперішнього часу також характерні кардинальні зміни та кризові явища. Теперішній стан освітньої і наукової галузей далекий від бажаного. Життя вимагає розв'язання нових завдань, що постають перед науково-освітньою галуззю України, яка декларує своє устремління бути серед розвинених, демократичних країн Європи.

Поняття «криза» набуває популярності в економічній термінології. Недоцільно розкривати полеміку відносно підходів до визначення дефініції, оскільки у межах кожного з них абсолютна більшість положень має аксіоматичний характер. Найбільш вдалим із позицій сучасної семантики поняття є підхід, згідно з яким криза тлумачиться як крайнє загострення протиріч у соціально-економічній системі, що загрожують її життєстійкості у довкіллі. СВО відноситься до цього типу систем і є невід'ємною частиною національної соціально-економічної системи. Сприйнятливість саме цієї

дефініції заснована, з одного боку, на використанні поняття «протиріччя», яке латентно підкреслює об'єктивний характер кризи, а, з іншого, основу розвитку цієї системи складає керована діяльність людини. Її прагнення ефективно управляти системою спрямоване на зниження частки некерованих процесів, але оскільки людство не має абсолютних знань і навичок, то, у багатьох випадках, людська природа (помилки і волюнтаризм в управлінні) кризи соціально-економічної системи є її причиною та джерелом. Але при цьому не можна ігнорувати об'єктивні причини кризи, пов'язані з циклічними потребами модернізації і реструктуризації СВО.

Як початкові у з'ясуванні причин кризових явищ у СВО прийнято ключові положення теорії кризи соціально-економічних систем, які припускають, що діяльність СВО побудована на задоволенні інтересів які складають її суб'єкти, які змінюються нерівномірно та непропорційно. У свою чергу, відсутність офіційної статистики базових параметрів діяльності (кадрового забезпечення, матеріально-технічної бази, фінансування тощо) зумовила звернення до думки фахівців системи вищої освіти, обізнаних про її істинний стан у силу виконання своїх професійних обов'язків.

Перше явище – наявність консерватизму та невідповідність вищої освіти тенденціям глобалізації. У багатьох країнах постає нова тенденція щодо ціннісного виміру освіти, тобто її значення для окремої людини, суспільства у цілому, економіки тощо. Україна має породжений індустріальним суспільством соціокультурний простір, що не здатен миттєво погодитись із тією моделлю вищої освіти, яка є прийнятною у постіндустріальних країнах. Звідси і проблеми реалізації Болонського процесу та поява так званого українського варіанту Болонської системи.

Друге явище – комерціалізація та споживчі переваги у змісті вищої освіти. С. Матієнко вважає, що усе більше виокремлюється протиріччя між ринковими відносинами практично в усіх сферах життя та традиційними відносинами доринкового типу, що досі зберігаються у сфері освіти та науки. Зокрема, реформування прав власності, господарських відносин не супроводжуються адекватними інституційними перетвореннями у сферах знання та освіти, що суттєво знижує їх місце та роль на ринку праці [6, с. 23].

Третє явище – неможливість забезпечення належного рівня якості вищої освіти. М. Дробноход, вважає, що позитивний наслідок від приєднання до європейських цінностей полягає не у формальному копіюванні того, що реалізується в країнах-учасниках, а в запозиченні кращого, що там напрацьовано та гармонійно й ефективно може поєднатися із здобутками національної ВО [3].

Четверте явище – низька вмотивованість та мобільність студентів і викладачів. Світоглядні позиції багатьох характеризуються значним ступенем критичності в поглядах на навколишню дійсність, що поєднується зі слабкою діловою активністю. Переважна частина студентів не ставить перед собою життєвих цілей, що виходять за межі повсякденності й мобілізують на високу якість підготовки до майбутньої професійної і громадської діяльності. М. Згуровський наголошує, що система наукових ступенів у вищих навчальних закладах України є складною у порівнянні з загальноєвропейською, що ускладнює мобільність вітчизняних викладачів і науковців в Європі [4].

П'яте явище – низьке фінансування та рівень ефективного використання бюджетних коштів. В. Андрущенко розмірковує, що без розв'язання проблеми стабілізації бюджетного фінансування не має сенсу говорити про розвиток сфери освіти. Тому, наполягаючи на збільшенні бюджетних витрат на розвиток вищої освіти, потрібно одночасно відшукувати та впроваджувати додаткові джерела фінансування, відпрацьовувати багатоканальну методологію цього процесу, обґрунтовувати нові підходи до прогнозування розвитку вищої освіти і моніторингу її стану [1].

Шосте явище – неприйняття новітніх методів і технологій навчання. Університети повинні відштовхуватись від формування знання надійного до створення соціально значущого та необхідного. Інтенсивний розвиток науки, різноманітні технологічні інновації зумовлюють подальше некероване ускладнення суспільного життя. Виникає гостра потреба у нових формах інтелектуалізму. Людина виявляється не готовою управляти широкими системними висновками стосовно великої кількості одночасних різноспрямованих подій.

Сьоме явище – необхідність і неможливість автономізації університетів. Я. Пелікан нагадує, що незалежно від ідеологічної орієнтації, університет має бути вільною та відповідальною організацією, і там, де цього немає, постійно виникає необхідність нагадувати університету, а також державі чи будь-яким спонсорам, що це має бути саме так [8, с. 69]. В Україні в останні роки спостерігалось певне відходження від елементів автономії і самоврядування. Після надання багатьом університетам статусу національних, практично майже всі рішення їм доводиться погоджувати з міністерствами.

Восьме явище – недостатній рівень інноваційного розвитку та віртуалізації закладів освіти. М. Квек вважає, що віртуальні університети запроваджують в освіту вільноринкові технології та цінності. Саме тому вони користуються потужною фінансовою підтримкою бізнес-структур. Наукові винаходи (ідеї, знання, технології) є власністю бізнес-структур і перетворюються на товар для обмеженого кола споживачів. Це виклик національним класичним університетам, які виконували місію формування національної еліти, зберігали й передавали не лише знання, а й соціальну і національну пам'ять, культуру, традиції тощо [5, с. 271].

Дев'яте явище – поділ ВНЗ на державні та недержавні. На думку О. Соскіна, слід цілком ліквідувати державні ВНЗ в Україні, реорганізувати їх у ВНЗ змішаної або приватної форми власності, оскільки вони випускають фахівців із низьким рівнем знань [7, с. 48]. Абсолютно протилежну думку висловлює Б. Данилишин, який вважає, що необхідна модель фінансування освіти, яка б головним чином базувалася лише на державній підтримці [2, с. 15].

Десяте явище – зниження ефективності традиційних підходів до освіти й виховання. За умов глобалізації університет не здатен далі відігравати роль культурного закладу, особливо з погляду на те, що держава, яка виступала партнером класичного університету, сама поступово позбувається національних ознак у класичному вигляді. Така переорієнтація породила думку, яку підтримали найкращі американські університети. Йдеться про ідею «блискучої освіти», що побудована на ідеалі найефективніших, ходових знань-бестселерів, які можна здобути у найкоротші терміни.

Одинадцять явище – поляризація рівнів освіти та зародження соціальної нерівності. Аналізуючи міжпоколінну освітню мобільність українського суспільства, дійшли висновку, що інституція освіти перетворюється на чинник закріплення існуючої нерівності та соціального закриття високо- і низькоосвічених спільнот, що в перспективі може мати негативні наслідки для суспільства, перетворити освітню, а через неї і соціальну нерівність на спадкову. Загальною є тенденція поглиблення освітньої нерівності, погіршення шансів для дітей із сімей із низьким рівнем освіти, самовідтворення високоосвіченої когорти.

Дванадцять явище – невідповідність професійної освіти вимогам ринкової економіки. Це є основним недоліком, враховуючи той факт, що освіта стає все більш важливою для економічних можливостей країни, оскільки в Україні чим нижчий рівень освіти, тим більший ризик безробіття.

Отже, сьогодні проблеми якісного реформування СВО та професійної підготовки є актуальними, а будь-який аспект діяльності ВО піддається критиці. Взагалі,

досліджуючи проблеми ВО, можна дійти висновку, що вони є комплексними, інтернаціональними та стосуються всіх аспектів її діяльності.

Висновки. Таким чином, викладене дозволяє зробити певні узагальнення. По-перше, методи класичного управління не підходять для розв'язання сучасних проблем ВО; усе різноманіття проблем є наслідком застарілого управління вищою освітою та неповного уявлення її ролі, можливостей і специфіки. По-друге, подолання кризи висуває нові вимоги до управління ВО як стосовно організації підготовки фахівців із принципово новими професійними якостями, так і розробки та наукового обґрунтування теорій і принципів управління, адекватних вимогам часу. По-третє, компетентність при розв'язанні більшості проблемних питань залежить від рівня відповідальності та кваліфікованості менеджменту університету, який у силу своїх завдань здатен охопити всі аспекти діяльності ВО. По-четверте, розвиток сфери вищої освіти доводить очевидність перебудови способу мислення та свідомості менеджера освіти, виникнення нових парадигм менеджменту ВО. Підвищення ролі людського чинника в антикризовому розвитку СВО означає не виключення кризових явищ, не боротьбу з ними, а передбачення та впевнене, своєчасне їх подолання.

1. Андрущенко В. П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть (Спроба прогностичного аналізу) / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2001. – № 1. – С. 11–17.
2. Данилишин Б. Відтворення інтелектуального потенціалу у контексті розвитку знаннєвої економіки / Б. Данилишин, В. Куценко // Вісник НАН України. – 2004. – № 7. – С. 15–23.
3. Дробноход М. Сьогодення і проблеми вищої школи України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://anvsu.org.ua/index.files/Articles/Drobnokhod2.htm>.
4. Згуровський М. З. Болонський процес – структурна реформа вищої освіти на європейському просторі // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kpi.ua/bologna>.
5. Квек М. Національна держава, глобалізація та Університет як модерний заклад / М. Квек // Ідея Університету: Антологія. – Львів : Літопис, 2002. – С. 269–294.
6. Матієнко С.С. Сучасні проблеми сфери вищої освіти України / С.С. Матієнко // Актуальні проблеми економіки і управління в сучасних соціально-економічних умовах: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 02–03 жовтня 2012 р., – Дніпропетровськ: Герда. – 2012. – С. 22–24.
7. Соскін О. Трансформація системи вищої освіти в контексті європейської інтеграції України / О. Соскін // Економічний часопис-XXI. – 2005. – № 5–6. – С. 48–50.
8. Jaroslav Pelikan. The idea of the university: a reexamination. – New Haven : Yale University Press, 1992. – 238 p.

References

1. Andruschenko, V. «Major trends in higher education in Ukraine at the turn of the century (Trying predictive analysis)» *Higher education Ukraine 1* (2001): 11-17. Print.
2. Danylyshyn, B. «Reproduction intellectual potential in the context of the development of knowledge economy» *Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine 7* (2004): 15-23. Print.
3. Drobnokhod, M. «Present and problems of higher education in Ukraine» Web. 10 Oct. 2014. Web. <http://anvsu.org.ua/index.files/Articles/Drobnokhod2.htm>.
4. Zgurovsky, M. «Bologna - Structural reform of higher education in the European space». Web. 10 Oct. 2014 Web. < <http://kpi.ua/bologna>>
5. Kvyek, M. «Nation state, globalization and the University as a modern institution» *Idea of the university: Anthology*. Lviv: Litipys, 2002: 269-294. Print.
6. Matienko, S. «Modern problems of higher education Ukraine» *Actual Problems of Economics and Management in the current socio-economic conditions: Proceedings of the International Scientific and Practical Internet Conference 02-03 October 2012. Dnipropetrovsk: Gerda, 2012: 22-24*. Print.
7. Soskin, O. «Transformation of higher education in the context of European integration of Ukraine» *Economic Journal XXI 5-6*. (2005): 48-502. Print.
8. Pelikan, Jaroslav. *The idea of the university: a reexamination*. New Haven : Yale University Press, 1992. Print.

Рецензенти:

Маслак О.І. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського;

Сакун Л.М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського.

УДК 336.531.2

ББК 65.9(4Рос)261.3

Руденко В.В.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ БЮДЖЕТНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Тернопільського національного економічного
університету,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра фінансів і кредиту,
21017, м. Вінниця, вул. Гонти, 37,
тел.: 0432 554955,
e-mail: vitarudenko@ukr.net

Анотація. У статті обґрунтовано необхідність та економічний зміст бюджетних інвестицій, визначено їх місце і роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку держави та запропоновано основні напрями підвищення ефективності бюджетного інвестування з урахуванням зарубіжного досвіду. В результаті дослідження встановлено, що застосування науково обґрунтованих підходів до здійснення бюджетних інвестицій здатне перетворити їх у дієвий інструмент поліпшення суспільного добробуту, стимулювання економічного розвитку держави та покращення загального інвестиційного клімату.

Ключові слова: інвестиції, бюджет, бюджетні інвестиції, державні інвестиції, бюджетні кошти, державні (муніципальні) активи.

Rudenko V.V.

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF BUDGET INVESTING

Vinnitsa educational and scientific institute of economics
of Ternopol national economic university,
Ministry of Education and Science of Ukraine,
Finance and credit chair,
Gonta str.,37, Vinnytsya,
21017, Ukraine,
tel.: 0432554955,
e-mail: vitarudenko@ukr.net

Annotation. The article reasons the necessity and the economic essence and the social importance of budget investments, its location and role are determined in providing of socio-economic development of the state and basic directions of increase of efficiency of the budgetary investing with an account foreign experience. It is set as a result of research, that application of the scientifically reasonable going near realization of budgetary investments is able to convert it into the effective instrument of improvement of public welfare, stimulation of economic development of the state and improvement of general investment climate.

Key words: investments, budget, budget investments, state investments, budget assets, state (municipal) assets.

Вступ. Розвиток ринкової економіки вимагає від суб'єктів господарювання, з одного боку, підвищення їх конкурентоспроможності, а з іншого – забезпечення